

Siisti työmaa

Katu auki? Työmaa edessä? Helsingin kaupungin rakentamispalvelun Staran Siisti työmaa tähtää katu- ja puistotyömaiden siisteyteen ja yleisilmeen kohentamiseen.

Kaupunkiympäristössä rakennetaan kaiken aikaa. Työmaiden kunto ja siisteys vaikuttavat merkittävästi kokemukseemme lähiympäristöstä. Siisti työmaa on Staran Kaupunkitekniikan rakentamisen projekti, joka starttasi helmikuussa 2014. Se tähtää työmaiden siisteyteen ja yleisilmeen kohentamiseen. Kaupunkimuotoilijan tehtävänä on edistää sekä asukkaita, työntekijäitä että kaupungin toiminnan huomioivaa käyttäjälähtöistä suunnittelua työmailla.

Stara hoitaa ja kunnostaa kaupungin katuja ja puistoja sekä korjaa niihin liittyvää kaupunkitekniikkaa. Staran työ näkyy lukuisilla isoilla ja pienillä työmailla ympäri kaupunkia, koko ajan. Staran tyypillinen työmaa on varsin epätyypillinen: kesto voi olla pitkä ja lyhyt, sijainti keskellä vilkasta liikennettä tai syrjässä kaupungin laidalla. Työmaalla voi olla yksi tai monta tilaajaa ja muodostavat yhtenäisen alueen tai ovat hajanaisia. Työmailla työskentelevät Staran omat työntekijät ja yksityiset urakoitsijat. Työn kohteena voi olla kokonainen uusi kaupunginosa, pieni kadunpätkä tai vaikka vain viemärisaneeraus.

Katu- ja puistotyömaihin liittyy Helsingissä isoja haasteita. Helsinki on tiheästi rakennettu kaupunki, jonka kadut täyttävät ruuhka-aikoina. Talvi pakkasineen on epätoollista työmaa-aikaa, joten suotuisin rakennuskausi on keväästä syksyyn.

Siisti työmaa -projektin tavoitteena on, että kaikki Staran katu- ja puisto-työmaat toteutetaan hankkeen aikana uusittavan työmaaohjeen mukaan. Siistit työmaat ovat paitsi turvallisempia työmaita sekä työntekijöille että kaupunkilaisille, hyvin suunniteltuna ne ovat myös edullisia toteuttaa. Lopputuloksena on parempi kaupunkiympäristö meille kaikille.

Projektitiimi

Stara
Ari Luoto
Hannu Halkola
Juha M. Lahti
Jukka Kurko
Päivi Seikkula

Toimiva kaupunki
Mikko Kutvonen

1. Ongelma

Katu auki ja työmaa edessä?

Harmittava taatusti, kun taas on revitty kadut auki ja työmaa-aidat sokevat päivittäistä reittiämme. Työmaiden kunto ja siisteys vaikuttavat merkittävästi kokemukseemme lähiympäristöstä. Kaupunki ei kuitenkaan ole koskaan valmis ja kaupunkiympäristössä rakennetaan kaiken aikaa.

Siisti työmaa -projektin ongelma on, kuinka suunnitella työmaat siten, että kaivokäytänteitä voidaan sujuvoittaa sekä saadaa lisätyä yleistä työmaasiisteyttä.

Entä miltä projekti näyttää alkumetreillä? Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa keskitytään hahmottamaan mistä Staran rakennustyömailla oikein on kyse. Muotoilun kielellä pyrimme siis asiakasymmärryksen muodostamiseen.

Siisti työmaa -projekti käynnistyy vierailuilla työmailla. Nämä työmaasafarit ovat tutkimusmatkoja, joissa pyritään ymmärtämään kuntatekniikan arkea ja sen ongelmia. Työmaavierailujen yhteydessä kerätään tietoa päivittäisestä tekemisestä, toimintamalleista ja työmaa-käytänteistä. Tärkeää on havainnoida ja kuunnella tuotantopäälliköitä. Tehtävänä on, että näiden työmaasafarien myötä voidaan hahmottaa tarkempi raja-alue varsinaiseen ongelmaan liittyen.

Vaikka projektille on suunnitelma olemassa ja meillä on hahmotettua miten etenemme, on tärkeää miettiä suunnitelmaa suhteessa aitoon ympäristöön ja työmaasuhteisiin. Tyypillinen työmaa on varsin epätyypillinen suunnittelukohteeksi johtuen esim. vaihtelevasta kestosta ja sijainnista. Ymmärtämällä ihmisiä, motiiveja ja käyttäytymistä aidoissa ympäristöissä, voidaan luoda hyvä perusta myöhemmälle kehitystyölle.

2. Havainnointi

Millaisia Staran työmaat oikein ovat? Paras ymmärrys työmaiden arjesta syntyy, kun käy paikan päällä tutustumassa. Niinpä lähdimme työmaasafarille eli kierrokselle Staran työmaalle. Kaupunkimuotoilijalle oli kiinnostavaa kokea käytännössä mitä kaikkea kaupungin rakentamiseen ja ylläpitoon sisältyy ja mitä työssä on huomioitava.

Työmaasafareilla tärkein oppi oli ymmärtää, että työmaat eivät ole omia yksinäisiä saarekkeita, vaan liittyvät koko kaupungin kehittämiseen. Stara eli Helsingin kaupungin oma rakentamispalvelu vastaa rakentamisen, ympäristönhoidon ja logistiikan palveluista. Staran kaupunkitekniikan rakentamisen osaston tehtävänä puolestaan on vastata kaupungin katujen, puistojen, torien, aukoiden, vesihuoltolinjojen ja leikkipaikkojen rakentamisesta tilaajan – eli käyttäjän – kanssa yhteistyössä. Kaupunkitekniikan rakentaminen on Helsingissä jaettu kolmeen alueeseen: läntiseen, pohjoiseen ja itäiseen alueeseen. Työmaasafareilla konkretisoitui se, että rakentamiseen liittyy aina iso joukko sidosryhmiä. On se, joka tilaa työn, on insinöörisuunnittelutoimisto, käytännön työn toteuttaja ja eri urakoitsijat. Lisäksi ollaan sidoksissa julkisen hankintaprosessin kiemuroihin.

Kuitenkin työmaakohteet ovat aina yksilöllisiä. Vaikka yhtäläisyyksiä löytyy paljon, työmaata ympäröivä liikenne, kiinteistöt ja muut vaikuttavat päivittäiseen työhön merkittävästi. Työmaalla myös aina sattuu ja tapahtuu ja odottamattomat käänteet kuuluvat asiaan. Siksi työmaatyöskentelyn ennakkointi ja vaihtelevuus on vaikeaa.

Työmaiden pituus, laajuus sekä toiminnan luonne voivat vaihdella kausiluontoisista puistokohteista usean vuoden mittaisiin uudistusrakennuskohteisiin. Tällä hetkellä eri työmailla on käytössä hyvin erilaisia työmaalemmen- ja työmaasuhteita. Nämä tunnusmerkit olivat suoraan työmaalla osaksi ja päätehtävänä tutkia niiden kehittäminen. Tunnusmerkit ovat:

Työmaasafarit vahvistivat ajatustani siitä, että kaupunkimuotoilijalle ensisijaisen tärkeää on havainnoida ihmisten arkea ja hahmottaa kussakin projektissa käyttäjän näkökulmaa ja eri sidosryhmien suhteet siihen. Ihmisten omaan elämään tutustuminen rakentaa myös luottamusta yhteisen projektin eri osapuolille. Arjen havainnointi auttaa suunnittelijaa myös käytännössä – miten käyttäjien ymmärrys sisällytetään suunnittelutyöhön. Empaattinen uteliaisuus on muotoilijalle tärkeä työkalu kaupungeissa. Aidon asiakasymmärryksen kautta suunnittelija pääsee eroon oman kokemusmaailman yleistyksestä.

Tärkeä ohje - suunnittelijat ja kaupunkien kanssa projekteja tekevät: menkää tutustumaan kohteeseen paikan päälle!

3. Ideat

Projekti lähti siitä, että työmaiden toimintaa haluttiin sujuvoittaa ja ulkoista ilmettä kohentaa. Ketterästi toteutettu tutustuminen ja havainnointi työmailla sekä Staran kaupunkitekniikan rakentamisyksikössä auttoi tarkentamaan tätä ideaa. Havaintojen pohjalta määritettiin myös projektin yhteinen teema/visio: "Kohti sujuvampaa ja siistimpiä työmaita". Se kiteytyi perusajatuksena siitä, että projektissa pyritään luomaan jatkuvaa kehittämiseen ja oppimiseen pohjautuva kulttuuri.

Kaupunkimuotoilijan tehtävä tämänkaltaisissa hankkeissa on tunnistaa, missä ja miten työmailla voisi hyödyntää useita valmiita toimeksiantoja ei ole, vaan se rakennetaan havainnointivaiheen myötä. Siistin työmaiden havainnointi pohjalta esiin nousi tarve kasvattaa sekä asiakasymmärrystä. Tarve kumpusi etenkin kolmesta tekijästä:

1. Stara on organisaationa monitahtoinen ja jokaiseen työmaahan liittyy myös lukuisia ulkoisia toimijoita tilaajista urakoitsijoihin. Jotta saadaan mahdollisimman kokonaisvaltainen hyöty, pitää olla mahdollisimman kokonaisvaltainen ymmärrys.
2. Kaupunkilaisien mielikuvien työmaasta on enimmäkseen harjoiteltavaa kuin sujuvuuden lisääjänä, eikä Staran rakentamisyksiköllä ole käytäntöjä keskusteluun kaupunkilaisten kanssa.
3. Toimintamallien jalkauttaminen, tiedon kerääminen, hiljaisen tiedon kartoittaminen sekä soveltaminen ja organisaation sisäinen vuoropuhelu ovat resurssi- ja kulttuurikysymyksiä.

Ymmärryksen lisäämiseksi ideoitin niin sanottu kenttäneuvoston. Sen haluttiin yhdistävän kaikki rakentamisen yksiköt ja lisäävän keskustelua sekä oppimisen mahdollisuuksia tuotantoyksiköiden välillä. Kenttäneuvoston haluttiin toimivan vapaamuotoisena ja keskinäistä luottamusta rakentavana ryhmänä.

Havainnoinnin perusteella tunnistettiin myös kolme yhtenäisen ja vastuullisen kaupunkirakentamisen edelläkävijän tunnusmerkkiä. Nämä tunnusmerkit poimittiin Siistin työmaan osaksi ja päätettiin lähteä tutkimaan niiden kehittämistä. Tunnusmerkit ovat:

1. Suunniteltava työmaalemmen
2. Tunnustettavat työmaalemmen
3. Toiminnalliset työmaalemmen

Stara lähti rohkeasti kokeilemaan muotoilun lähestymistapaa oikessa työmaapöydässä. Siistin työmaahan valittiin kolme pilottikohteita, joissa sovelletaan kokeilevia työmaalemmen- ja käyttäjäosallisuutta sekä haetaan kaupunkilaisten luontevaa kohtaamista. Pilotikohteiksi valikoituvat Vartiokylänlahden tulvavallityömaa sekä työmaa Puistolassa Sapiilassa ja Lauttasaaressa.

Ideointivaiheessa pohdittiin myös tapoja asiakasymmärryksen eli Siistin työmaan tapauksessa kaupunkilaisten kuuntelemisen lisäämiseen. Tavoitteeksi asetettiin kokeilla työmaalla sekä erilaisten käyttäjäryhmien kokemusten kerääminen. Asiakasymmärryksen lisäksi tunnistettiin tarve myös työmaiden kokonaisprosessin ymmärryksen kasvattamiseen, ja sovittiin että kokonaisprosessin tulokset tarkastellaan yhdessä sidosryhmien kanssa.

Ideoinnin aikana sovittiin myös toteutettavaksi työmaan ulkoisen ilmeen opas, joka tulee tukemaan työmaatoiminnan ohjausta.

Ideat pähkinäkuoressa:

- Kenttäneuvosto sisäisen ymmärryksen lisääjänä
- Matalan kynnyksen kokeilut pilotti-kohteissa
- Kaupunkilaisten kokemusten kerääminen ja soveltaminen kokeiluksi
- Työmaan prosessinhallinnan tarkastelu eri sidosryhmien kanssa
- Työmaan ulkoisen ilmeen opas

4. Suunnitelma

Siistin työmaan käyttäjäälähtöisin menetelmiin ja yhteissuunnittelun perustuvan muotoiluprojektin työsuunnitelma on elossa. Suunnitelmaa tarkennetaan jatkuvasti suhteessa ympäristöön ja työmaasuhteisiin - tyypillistä työmaata on lähes mahdoton määrittellä.

Staran sisäisen ymmärryksen lisäämiseen ja hyvien käytäntöjen jalkauttamisen avuksi perustettiin kenttäneuvosto laiteettiin ketterästi pystyyn. Neuvoston osalta suunnitelma oli yksinkertainen: forumi avoimelle keskustelulle ja hyvien käytäntöjen jakamiselle. Organisaation haluttiin rakentaa keskustelevalta, vapaaehtoisesta koostamispaikasta, jossa asioita käsitellään ilman asialistoja tai puheenjohtajaa. Tavoitteena on havainnollistaa uusia aikaansaavuuksia mahdollisimman konkreettisesti, ja synnyttää toimintaa esimerkkien kautta. Neuvoston työskentelyä kokeillaan muotoilun ajattelutapaa ja työkaluvälikäyttöä ensimmäistä kertaa Staran kaupunkirakentamisen kehittämisessä.

Muiden toimien osalta valmisteltiin vuodeksi 2015 muotoiluvetoinen toimintasuunnitelma, joka etenkin pilotkohteiden osalta joustaa työmaiden aikataulun mukaisesti. Lauttasaaren ja Puistolassa työmaiden toimet lisätään suunnitelmaan kun niiden sisällöt ja aikataulut ovat määrittyneet.

Osallistava työmaakävely Vuosaaressa: Päätettiin järjestää työmaakävely Vartiokylänlahden tulvavallityömaalla. Tavoitteena on kokeilla uutta toimintamallia ja samalla kerätä asukkaiden näkökulmia esimerkiksi kulkureiteistä, opastamisesta ja työmaaviestinnästä. Tavoitteeksi asetettiin myös keskustelu työmaan roolista lähiseudun asukkaiden arjessa.

Toimijoiden kohtaaminen: Päätettiin järjestää eri toimijoita yhteen kokoava forumi, jossa tarkastellaan työmaan kokonaisprosessia ja pohditaan, miten työmaiden toimintaa voisi joustuvoittaa.

Helsinkiin päinvälinen työmaatoimintamalli: Päätettiin järjestää työmaakävelyä Vartiokylänlahden tulvavallityömaalla. Tavoitteena on kokeilla uutta toimintamallia ja samalla kerätä asukkaiden näkökulmia esimerkiksi kulkureiteistä, opastamisesta ja työmaaviestinnästä. Tavoitteeksi asetettiin myös keskustelu työmaan roolista lähiseudun asukkaiden arjessa.

Kaupunkilaiskartoitus: Päätettiin kartoittaa kaupunkilaisryhmien kokemuksia sekä ideoita ja testata niitä käytännössä Helsinki Design Weekin aikana. Tavoitteena on kontakoida ryhmä ulkoilijoista ja pyöräilijöistä lastenvaunuun kanssa liikkuviin.

Vartiokylänlahden tulvavallityömaalla toteutetaan myös uusia työmaan ulkoisen ilmeen liittyviä kokeiluja. Työmaalla kokeillaan muun muassa uudenlaisia aitaustyyppejä ja kiinnitetään erityistä huomiota työmaalemmen- ja käyttäjäälähtöisyyteen. Tämän lisäksi kokeillaan esimerkiksi varustointiin, säilyttämiseen ja työmaalemmen rajaukseen liittyviä käytäntöjä. Kaikki edellä mainitut tekijät vaikuttavat myös turvallisuuteen, samoin kuin työmaan huolella mietitty opastus ja kulkureitit.

Vartiokylänlahden tulvavallityömaalla järjestetty työmaakävely houkutti paikalle kolmekymmentä kaupunkilaista, mitä voidaan pitää erittäin hyvänä starttina. Tavoitteena oli kokeilla uusia toimintamalleja ja samalla kerätä asukkaiden näkökulmia työmaiden toimivuuteen.

Staran omat kokemukset työmaakävelystä olivat positiiviset ja niitä pyritään

5. Testaus

Siistin työmaan testauspaikkoina toimivat etenkin kolme pilottikohteita: Vartiokylänlahden tulvavallityömaa sekä työmaat Puistolassa Sapiilassa ja Lauttasaaressa. Ensimmäinen testaus toteutettiin Vartiokylänlahden työmaalla 23.3.2015. Puistolassa ja Lauttasaaressa kokeiluja suunnitellaan työmaiden etenemisen mukaan.

Vartiokylänlahden tulvavallityömaa

Vartiokylänlahden tulvavallityömaalla järjestetty työmaakävely houkutti paikalle kolmekymmentä kaupunkilaista, mitä voidaan pitää erittäin hyvänä starttina. Tavoitteena oli kokeilla uusia toimintamalleja ja samalla kerätä asukkaiden näkökulmia työmaiden toimivuuteen.

Staran omat kokemukset työmaakävelystä olivat positiiviset ja niitä pyritään

järjestämään mahdollisuuksien mukaan myös jatkossa. Kaupunkilaiset kokivat tilaisuuden antoisaksi ja mielenkiintoiseksi. Kävelyille osallistujia kiinnosti työmaaliikenteen lisäksi alueen luontoarvojen huomioiminen.

Vartiokylänlahden tulvavallityömaalla toteutetaan myös uusia työmaan ulkoisen ilmeen liittyviä kokeiluja. Työmaalla kokeillaan muun muassa uudenlaisia aitaustyyppejä ja kiinnitetään erityistä huomiota työmaalemmen- ja käyttäjäälähtöisyyteen. Tämän lisäksi kokeillaan esimerkiksi varustointiin, säilyttämiseen ja työmaalemmen rajaukseen liittyviä käytäntöjä. Kaikki edellä mainitut tekijät vaikuttavat myös turvallisuuteen, samoin kuin työmaan huolella mietitty opastus ja kulkureitit.

Luottamuksen lisäksi keskeistä on ollut kokonaisuuden hallinta. Kun yhdellä työmaalla tehdään kokeiluja, organisaatioon tarvitaan kykyä tunnistaa miten muut toiminnot voivat kokeilusta hyötyä. On nähtävä, miten kokeilut liittyvät laajempaan kokonaisuuteen ja miten kokeilujen avulla voidaan johtaa uusia toimintamalleja ja kokeiluja pysyviä hyötyjä. Kaupunkimuotoilijan kokemus on, että on olennaisen tärkeää saada keskustelu auki myös ylimmän johdon kanssa: keskeiset ratkaisut ja aito vaikutus syntyvät kun muotoiluvetoinen toiminta yhdistyy organisaation omaan strategiaan ja sitä kautta kaupungin strategiaan.

6. Toteutus ja opit

Siisti työmaa tähtää sujuvampiin ja siistimpiin työmaihin. Kaupunkimuotoilijan tehtävänä on ollut tukea tavoitteeseen pääsyä muotoilun keinoin. Hankkeeseen on perehdytty, sitä on havainnointi ja tutkittu ja lähestymistavaksi on valittu käyttäjäälähtöiset menetelmät sekä yhteissuunnittelu. Työmaita on tarkasteltu osana kokonaisuutta, jossa on mahdollista kehittää kokeilujen kautta.

Tyypillistä työmaata ei olekaan, sillä työmaiden kestot, aikataulut, mittaluokat ja sijainnit vaihtelevat suuresti. Muotoilun avulla voidaan kuitenkin tunnistaa toimintamalleja ja kuita keskenään hyvin erilaisille työmaalle mahdollisuuksia kehittää. Ihmisiä, motiiveja ja käyttäytymistä ymmärtämällä luodaan perustaa myöhemmälle kehitystyölle.

Kaupunkimuotoilija on painottanut työnsään erityisesti kolmea asiaa:

1. Asioiden kokonaisvaltainen ja systemaattinen tarkastelu
2. Loppukäyttäjän näkökulma
3. Monialainen näkökulma

Siistissä työmaassa kaupunkimuotoilijan työn kannalta olennaisista on ollut luottamuksen rakentaminen. Tuotantolähtöiseen organisaatioon otettiin ensi kertaa uudenlaisia aitaustyyppejä ja molemminpuolisen ymmärryksen rakentaminen oli välttämätöntä. Jotta tunnistaa organisaatioissa olevat väylät ja mahdolliset esteet, on hankittava syvä ymmärrys toimintakulttuurista. Työmaita tarkasteltessa olennaisista on ymmärtää esimerkiksi eri sidosryhmien kuten tilaajaviranomaisen ja urakoitsijan rooli sekä hankintalain merkitys.

Luottamuksen lisäksi keskeistä on ollut kokonaisuuden hallinta. Kun yhdellä työmaalla tehdään kokeiluja, organisaatioon tarvitaan kykyä tunnistaa miten muut toiminnot voivat kokeilusta hyötyä. On nähtävä, miten kokeilut liittyvät laajempaan kokonaisuuteen ja miten kokeilujen avulla voidaan johtaa uusia toimintamalleja ja kokeiluja pysyviä hyötyjä. Kaupunkimuotoilijan kokemus on, että on olennaisen tärkeää saada keskustelu auki myös ylimmän johdon kanssa: keskeiset ratkaisut ja aito vaikutus syntyvät kun muotoiluvetoinen toiminta yhdistyy organisaation omaan strategiaan ja sitä kautta kaupungin strategiaan.